

Česká republika
NÁLEZ
Ústavního soudu

Jménem republiky

Ústavní soud rozhodl v senátu složeném z předsedy Jana Musila, soudce zpravodaje Jaromíra Jirsy a soudce Jana Filipa o ústavní stížnosti nezletilé **N. P.**, zastoupené Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí se sídlem v Brně, Šilingrovo náměstí 3/4, jako kolizním opatrovníkem, proti usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 27. 9. 2017, č. j. 19 Co 195/2017-803, za účasti **Krajského soudu v Brně** jako účastníka řízení a **Mgr. H. P.**, zastoupené JUDr. Margit Beranovou, advokátkou se sídlem v Brně, Rooseveltova 6/8, a **D. P.**, zastoupeného Mgr. Janem Vondrou, advokátem se sídlem v Brně, Černíkova 2986/14, jako vedlejších účastníků řízení, takto:

Usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 27. 9. 2017, č. j. 19 Co 195/2017-803, **se zrušuje**, neboť jím **bylo porušeno** základní právo stěžovatelky na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života podle článku 10 odst. 2, právo na vzdělání podle článku 33 odst. 1 a právo na spravedlivý proces podle článku 36 odst. 1, ve spojení s články 37 odst. 3 a 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod.

Odůvodnění:

I. Řízení ve věci péči soudu o nezletilou

1. Rozvedení rodiče nezletilé (vedlejší účastníci) navrhli dne 12. 8. 2016 a 25. 10. 2016 u Městského soudu v Brně (řízení je vedeno pod sp. zn. 22 Nc 80/2013) změnu péče o nezletilou – ze střídavé na výlučnou péči jednoho z nich. Do současné doby nebylo řízení pravomocně skončeno, a nezletilá je proto nadále podle rozhodnutí opatrovnického soudu ve střídavé péči obou rodičů – v režimu lichý týden u matky, kdy pobývá v Brně, sudý týden u otce, kdy pobývá v Olomouci. Řízení o změně formy péče bylo zahájeno v době, kdy nezletilá byla předškolního věku a měla být zapsána do první třídy základní školy. Všem zúčastněným bylo zřejmé, že střídavá péče by nutně vedla k docházce do dvou základních škol v týdenních intervalech, což by mělo nepochybně negativní vliv na vývoj nezletilé a její vzdělávání; rodiče proto usilovali o výlučnou péči, která by zmíněné riziko odvrátila.

2. Nezletilá byla v průběhu roku 2017 přijata do dvou základních škol – v Brně a Olomouci, s tím, že bude navštěvovat jednu z nich podle toho, kterému z rodičů bude svěřena do výlučné péče. Řízení o změně péče ovšem před začátkem školního roku 2017/2018 vlivem mnoha okolností, zejména v důsledku usnesení Krajského soudu

v Brně ze dne 2. 8. 2017, č. j. 19 Co 115/2017-768, kterým byl zrušen rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 22. 2. 2017, č. j. 22 Nc 80/2013-750, pravomocně neskončilo a v srpnu 2017 byla nezletilá postavena do situace, že měla nastoupit do dvou základních škol (v Brně i Olomouci). V reakci na tuto skutečnost začala matka dne 28. 8. 2017 usilovat o dodatečný odklad povinné školní docházky nezletilé podle § 37 odst. 3 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jehož podmínkou je souhlas obou rodičů (je-li škole známo, že jeden z rodičů s odkladem nesouhlasí), a doporučující posudek školského poradenského zařízení, odborného lékaře nebo klinického psychologa. Matka proto nechala nezletilou dne 22. 8. 2017 vyšetřit v pedagogicko-psychologické poradně psychologkou PhDr. M. Č., která zjistila, že nezletilá je sice přiměřeně zralá ke zvládnutí školní docházky, nicméně její zahájení ve dvou základních školách označila za nevhodné a odklad doporučila; totéž vyplynulo z lékařské zprávy dětské lékařky MUDr. B. ze dne 29. 8. 2017. Psycholožka PhDr. M. S. konstatovala dne 30. 8. 2017, že nezletilá vnímá střídání prostředí jako silnou zátěž. S dodatečným odkladem však nesouhlasil otec nezletilé a tak matka podala dne 30. 8. 2017 návrh na vydání předběžného opatření k Městskému soudu v Brně, kterým usilovala o nahrazení souhlasu otce s odkladem školní docházky ve školním roce 2017/2018.

II. Napadené řízení o nahrazení projevu vůle otce

3. Městský soud v Brně usnesením ze dne 4. 9. 2017, č. j. 22 Nc 80/2013-792, zamítl návrh matky na nařízení předběžného opatření o nahrazení souhlasu otce s odkladem školní docházky (výrok I.); dospěl k závěru, že nebylo osvědčeno akutní ohrožení poměrů nezletilé ve smyslu § 102 odst. 1 o. s. ř., neboť oba rodiče byli srozuměni s tím, že nezletilá bude ve školním roce 2017/2018 navštěvovat dvě základní školy, a to v Brně (v bydlišti matky) a v Olomouci (v bydlišti otce). Nezletilá byla rodiči již dlouho předtím připravována na nástup do školy, rodiče věděli, že jejich dcera byla přijata do dvou základních škol a měli podle nalézacího soudu nastalou situaci řešit dříve, aby případné řešení co nejméně zatěžovalo a stresovalo nezletilou. Z výše uvedených zpráv psychologky PhDr. Č., dětské lékařky MUDr. B. a psychologky PhDr. S. bylo podle nalézacího soudu především patrné, že důvodem doporučení dodatečného odkladu byla střídavá péče a nevyjasněný vztah mezi rodiči, nikoliv nedostatečná připravenost a vyspělost nezletilé. Výrokem II. uvedeného usnesení byl jmenován nezletilé kolizní opatrovník – statutární město Brno.

4. Na základě matkou podaného odvolání však Krajský soud v Brně následně změnil rozhodnutí uvedené v bodě 3 usnesením ze dne 27. 9. 2017, č. j. 19 Co 195/2017-803, a to tak, že nahradil předběžným opatřením souhlas otce s odkladem školní docházky nezletilé ve školním roce 2017/2018 do Základní školy Olomouc, Nemilany, Raisova 1. Své rozhodnutí odůvodnil tím, že si lze stěžii představit akutnější potřebu úpravy než v situaci, kdy je třeba vyřešit, zda dítě nastoupí do školy, či nikoliv. Odvolací soud výslovně uvedl, že rodiče se do začátku školního roku nedočkali meritorního rozhodnutí ve věci, neboť Krajský soud v Brně usnesením ze dne 2. 8. 2017, č. j. 19 Co 115/2017-768, zrušil rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 22. 2. 2017, č. j. 22 Nc 80/2013-750, kterým zamítl návrh rodičů na svěřeni nezletilé do výlučné péče jednoho z nich. Až v důsledku tohoto rozhodnutí měli rodiče stanout před akutní otázkou, zda a kam nezletilá do první třídy nastoupí; matka se proto podle

odvolacího soudu v souladu s odbornými zprávami psychologů a dětské lékařky rozhodla pro dodatečný odklad školní docházky. Odvolací soud se pozastavil nad tím, že nalézacímu soudu nepřipadalo nic divného na tom, že nezletilá, která byla už tehdy nadměrně zatěžována střídavou péčí, měla bez dalšího navštěvovat první třídu střídavě po týdnu ve dvou městech, což žádný rozumný rodič ani rozhodující orgán nemůže považovat za řešení, které by bylo v nejlepším zájmu dítěte. Odvolací soud uzavřel, že neutěšený psychický stav (byť jinak školsky zralé) dívky s projevy supdepresivních potíží, která je silně zatížená postoji rodičů v jejím výchovném prostředí a vzdělávání, lze jednoznačně podřadit pod nedostatečnou duševní vyspělost nezletilé k plnění povinné školní docházky a odůvodňuje dodatečný odklad ve smyslu § 37 odst. 3 školského zákona. Proto odvolací soud nahradil předběžným opatřením souhlas otce a umožnil matce, aby požádala o dodatečný odklad školní docházky dcery.

III. Řízení o dodatečném odkladu

5. Matka následně dne 5. 10. 2017 opětovně podala žádost o dodatečný odklad školní docházky nezletilé stěžovatelky, které ještě týž den ředitelka Základní školy Brno, náměstí Míru 3 (rozhodnutí sp. zn. 102/2017/Zap), vyhověla s odůvodněním, že byly splněny všechny předpoklady pro dodatečný odklad. K návrhu byl totiž přiložen doporučující posudek pedagogicko-psychologické poradny ze dne 22. 8. 2017 a doporučující lékařská zpráva ze dne 29. 8. 2017 (viz výše) včetně usnesení o nahrazení souhlasu otce s odkladem docházky.

6. Krajský úřad Jihomoravského kraje rozhodnutí ředitelky dne 15. 11. 2017 potvrdil (č. j. JMK 165021/2017) a odvolání nezletilé zamítl s odůvodněním, že ředitelka správně povolila dodatečný odklad, neboť pro to byly splněny všechny předpoklady.

IV. Řízení ve správním soudnictví

7. Krajský soud v Brně odmítl usnesením ze dne 21. 12. 2017, č. j. 30 A 259/2017-67, žalobu otce na zrušení rozhodnutí správních orgánů uvedených v čl. III. a nepřiznal žalobě odkladný účinek, neboť dospěl k závěru, že otec nebyl k podání žaloby aktivně legitimovaný. Správní soud tak rozhodl o žalobě procesně formálním (formalistickým) způsobem, ačkoliv při svém rozhodnutí již měl k dispozici usnesení Ústavního soudu ze dne 12. 12. 2017, č. j. IV. ÚS 3749/17-19 (viz b. 10), o odkladu vykonatelnosti stížností napadeného (a pro správní soud „podkladového“) rozhodnutí, v němž je explicitně uvedeno, že nezletilé stěžovatelce bezprostředně hrozí zejména porušení jejího ústavního práva na vzdělání podle čl. 33 odst. 1 Listiny.

V. Ústavní stížnost a vyjádření

8. Proti napadenému usnesení odvolacího soudu se nezletilá stěžovatelka brání ústavní stížností podanou prostřednictvím statutárního města Brna, kolizního opatrovníka, který jí byl jmenován v řízení před obecnými soudy, a navrhuje, aby Ústavní soud rozhodnutí zrušil. Namítá porušení svých ústavních práv, zejména práva na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života podle čl. 10 odst. 2, práva na vzdělání podle čl. 33 odst. 1, na rovnost v řízení podle čl. 37 odst. 3 a práva na vyjádření se ke všem prováděným důkazům podle čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv

a svobod (dále jen „Listiny“) – to vše ve spojení s čl. 3 odst. 1, čl. 16 a čl. 28 Úmluvy o právech dítěte.

9. Nezletilá stěžovatelka spatřuje porušení svých ústavních práv v tom, že odvolací soud nahradil předběžným opatřením souhlas otce s dodatečným odkladem školní docházky, čímž jí mělo být ve svém důsledku upřeno právo na vzdělání, aniž by soud zjišťoval její názor a přání. Usnesení o nahrazení souhlasu podle stěžovatelky fakticky vytvořilo základ pro odklad školní docházky, který již nebylo možné zvrátit (viz výsledek správního řízení). Dále nezletilá tvrdí, že odvolací soud nespolutracoval s kolizním opatrovníkem, který byl s věcí dobře obeznámen a mohl kvalifikovaně hájit její zájmy v řízení. Usnesení odvolacího soudu také vytýká, že je založeno pouze na lékařské zprávě a pedagogicko-psychologickém posudku předloženém matkou, ale nejlepší zájem dítěte nebyl vůbec ve věci zohledněn; navíc bylo nezletilé (jejímu opatrovníkovi) upřeno právo se k uvedeným důkazům vyjádřit, čímž mělo být zasaženo také do jejího práva na rovnost účastníků řízení. Ve vztahu ke svému právu na soukromí namítá stěžovatelka, že odvolací soud nevzal v úvahu důsledky odkladu, neboť stěžovatelka měla ve třídě v základní škole v Olomouci kamarády a oblíbenou sestřenicí, navázala pěkný kontakt s třídní učitelkou, škola ji bavila a byla na školní docházku dlouhodobě připravovaná v mateřské škole i rodiči – namísto toho bude muset v průběhu školního roku nastoupit zpět do mateřské školy. Odklad školní docházky proto představuje podle nezletilé nezvratný zásah do jejího soukromého života. Z ústavní stížnosti je zřejmé, že pro nezletilou je školní docházka podstatnou a důležitou součástí života, ve škole velmi dobře prospívá. Závěrem navrhl, aby Ústavní soud věc projednal přednostně.

10. Ústavní soud k návrhu nezletilé odložil vykonatelnost napadeného rozhodnutí usnesením ze dne 12. 12. 2017, č. j. IV. ÚS 3749/17-19, neboť bylo zjevné, že nezletilé bezprostředně hrozí zejména porušení jejího ústavního práva na vzdělání podle čl. 33 odst. 1 Listiny.

11. Ústavní soud za účelem posouzení ústavní stížnosti nahlédl do soudního spisu Městského soudu v Brně vedeného pod sp. zn. 22 Nc 80/2013 a pořídil si z něj potřebné kopie. Požádal o vyjádření Krajský soud v Brně, který odkázal na odůvodnění napadeného usnesení a zdůraznil, že kolizní opatrovník ani otec nerespektují závěry odvolacího soudu. Krajský soud dále uvedl, že roční odklad školní docházky nemůže u nezletilé představovat zásah do ústavního práva na vzdělání; zdůraznil, že při rozhodování vycházel z aktuálních odborných zpráv a rozhodl se pro odklad, u něhož očekával menší negativní dopad na nezletilou, než v případě střídání dvou základních škol. Matka ve svém vyjádření zrekapitulovala dosavadní průběh řízení a stěžovala si na pracovníka Orgánu sociálně právní ochrany dětí – statutárního města Brna, který byl v řízení před obecnými soudy kolizním opatrovníkem nezletilé a podal za ni ústavní stížnost. Matka navrhl zrušit usnesení Ústavního soudu o odkladu vykonatelnosti a odmítnout ústavní stížnost jako zjevně neopodstatněnou. Otec se ve vyjádření pouze připojil k ústavní stížnosti a uvedl, že v napadeném usnesení spatřuje porušení ústavních práv nezletilé; navrhl, aby bylo ústavní stížnosti vyhověno.

12. Nezletilá – v řízení před Ústavním soudem zastoupená kolizním opatrovníkem, Úřadem pro mezinárodněprávní ochranu dětí – v replice uvedla, že jakékoliv další šetření či znalecké posudky v této věci jsou účelové, zatěžující nezletilou a protahující

spor rodičů. Zopakovala, že je v jejím nejlepším zájmu zachování stávající školní docházky a zvážení vhodnosti střídavé péče. Jednoznačně se vymezila proti navštěvování dvou různých základních škol a namítla, že odvolací soud fakticky nahradil rozsudek ve věci samé a vůbec nezjišťoval konkrétní situaci nezletilé a její potřeby, postoje a přání. Odvolací soud se svým rozhodnutím měl odchýlit od dosavadního obsahu spisu, který jednoznačně svědčí o tom, že nezletilá má nastoupit do první třídy. Konečně namítá, že se v důsledku procesního postupu odvolacího soudu vyskytla v nerovném postavení.

VI. Podmínky řízení

13. Ústavní stížnost byla podána za osobu oprávněnou včas prostřednictvím kolizního opatrovníka, který jí byl jmenován v řízení před obecnými soudy, a proto nelze ústavní stížnost odmítnout jako podanou někým neoprávněným, neboť jinak by bylo nezletilé upřeno právo na přístup k soudu (srovnej např. usnesení ze dne 9. 11. 2016, sp. zn. I. ÚS 3444/16). Je nepochybně v nejlepším zájmu dítěte, aby se Ústavní soud meritorně zabýval rozhodnutím, které se závažným způsobem a bezprostředně dotýká práva na jeho vzdělání i jeho soukromého života. Stížnost rovněž není nepřijatelná ve smyslu § 75 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

14. Ústavní soud se proto důkladně seznámil s ústavní stížností, obsahem procesního spisu, a dospěl k závěru, že ústavní stížnost je opodstatněná; rozhodl o ní mimo ústní jednání, neboť ve smyslu § 44 věty první zákona o Ústavním soudu by od něj nebylo možné očekávat další objasnění věci.

15. Vzhledem k tomu, že se stěžovatelé domáhají přednostního projednání ústavní stížnosti, zvažil Ústavní soud nejprve naléhavost věci. Po vyhodnocení všech okolností se Ústavní soud usnesl, že podmínky § 39 zákona o Ústavním soudu jsou splněny, neboť je žádoucí, aby řízení o ústavní stížnosti bylo skončeno co nejdříve – tak, aby nezletilá nebyla závažně dotčena na svých ústavních právech. Z tohoto důvodu byla ústavní stížnost projednána pro svou naléhavost přednostně (srovnej např. náleze ze dne 31. 8. 2004, sp. zn. II. ÚS 284/04).

VII. Posouzení ústavní stížnosti

16. Úkolem Ústavního soudu je ochrana ústavnosti (čl. 83 Ústavy ČR), není součástí soustavy obecných soudů a nepřísluší mu do jejich pravomoci zasahovat, postupují-li v souladu s principy hlavy páté Listiny. Ústavní soud se nezabývá porušením běžných práv fyzických nebo právnických osob, neznamená-li zároveň porušení ústavně zaručeného práva nebo svobody (srovnej např. náleze ze dne 1. 2. 1994, sp. zn. III. ÚS 23/93).

17. Ústavní soud zpravidla není oprávněn zasahovat do rozhodování o předběžných opatřeních, neboť to jsou usnesení, která do práv a povinností účastníků nezasahují konečným způsobem a není jimi prejudikován konečný výsledek řízení. To však není případ nyní souzené věci, v níž byl předběžným opatřením nahrazen souhlas otce s odkladem školní docházky nezletilé, čímž byla vyloučena možnost, aby se nezletilá vzdělávala, což dokládá i výsledek správního řízení o dodatečném odkladu a také výsledek řízení o žalobě ve správním soudnictví. Z toho vyplývá, že výjimečně je i rozhodnutí o předběžném opatření způsobilé zasáhnout do základních práv a svobod

a lze je podrobit ústavněprávnímu přezkumu (srovnej nálezy ze dne 8. 8. 2013, sp. zn. III. ÚS 52/13), což Ústavní soud nálezem v této věci právě činí.

A. Právo na spravedlivý proces

18. Článek 36 odst. 1 Listiny zní: *„Každý se může domáhat stanoveným postupem svého práva u nezávislého a nestranného soudu a ve stanovených případech u jiného orgánu.“*

19. Článek 38 odst. 2 Listiny zní: *„Každý má právo, aby jeho věc byla projednána veřejně, bez zbytečných průtahů a v jeho přítomnosti a aby se mohl vyjádřit ke všem prováděným důkazům. Veřejnost může být vyloučena jen v případech stanovených zákonem.“*

20. Ústavní soud předně uvádí, že odvolací soud neměl předběžné opatření, jímž byl nahrazen souhlas otce s odkladem školní docházky, v nastalé procesní situaci, nařídit. Krajský soud o něm rozhodl podle § 102 odst. 1 o. s. ř. – v řízení o změně péče – přitom předběžné opatření se týká výhradně nahrazení souhlasu otce s dodatečným odkladem školní docházky nezletilé [§ 466 písm. j) z. ř. s.] a s formou péče o nezletilou nesouvisí [§ 466 písm. b) z. ř. s.]. Je s podivem, že řízení o nahrazení souhlasu otce dosud nebylo zahájeno a o věci nebylo meritorně rozhodnuto rozsudkem (§ 471 odst. 1 z. ř. s.). Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (z. ř. s.) požaduje, aby o věcech péče o nezletilé bylo rozhodováno zásadně při jednání a o věci samé rozhodnuto rozsudkem. Je proto zjevné, že odvolací soud nepřípustně a bez zákonné opory nahradil formou předběžného opatření rozsudek ve věci samé a nařídil předběžné opatření v řízení, se kterým toto zatímní rozhodnutí nesouviselo, účastníkům řízení, a tedy i nezletilé, odepřel právo na meritorní projednání věci, čímž porušil právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 Listiny. Z dočasné povahy předběžného opatření jednoznačně vyplývá, že právní mocí meritorního rozhodnutí jeho účinky zanikají. V nyní souzené věci by to znamenalo, že s právní mocí rozsudku o změně formy péče by zaniklo napadené usnesení o nahrazení souhlasu otce s odkladem školní docházky, tím by následně odpadlo podkladové rozhodnutí pro správní rozhodnutí o odkladu, což pravděpodobně není situace, kterou odvolací soud předpokládal.

21. Pokud by správně obecné soudy postupovaly podle § 74 a násl. o. s. ř., musely by při nařízení předběžného opatření matce (navrhovatelce) stanovit lhůtu k podání návrhu na zahájení řízení ve věci samé (§ 76 odst. 3 o. s. ř.) a poté o něm rozhodnout. Řízení ve věcech pro nezletilé dítě významných, na nichž se rodiče nemohou dohodnout, totiž není „beznávrhové“ – nesporné (§ 468 odst. 1 z. ř. s.). Otec i nezletilá (kolizní opatrovník) by se mohli k věci vyjádřit a předložit své argumenty, což se ovšem nestalo. Nezletilé tak bylo upřeno ústavní právo na veřejné projednání věci a vyjádření k prováděným důkazům ve smyslu čl. 38 odst. 2 Listiny jakožto součásti práva na spravedlivý proces.

22. Lze také důvodně pochybovat o vhodnosti zvolené předběžné úpravy jako takové, neboť v této věci předběžné opatření svým významem nahrazuje rozhodnutí ve věci samé, které je jím prejudikováno, umožňuje-li předběžné opatření jako dočasný procesní institut dodatečný odklad školní docházky, který je nevratný. K tomu srovnej

například usnesení Ústavního soudu ze dne 20. 6. 2007, sp. zn. III. ÚS 36/07, nebo usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 31. 10. 1995, sp. zn. 7 Co 1834/95, v němž se uvádí: „*Předběžné opatření nemůže být zásadně vydáno, jestliže jeho obsah by byl totožný s rozhodnutím ve věci samé. Tím by vlastně soud předbíhal rozhodnutí ve věci samé.*“

23. Kromě toho se podle Ústavního soudu odvolací soud dopustil excesu tím, že nerespektoval závěry vyjádřené v nálezu ze dne 19. 1. 2010, sp. zn. Pl. ÚS 16/09, kterým bylo zrušeno ustanovení § 220 odst. 3 o. s. ř., ve znění účinném do 31. 3. 2011, umožňující odvolacímu soudu změnit rozhodnutí o předběžném opatření. Na základě stávající právní úpravy civilního procesu a výše uvedeného nálezu lze rozhodnutí soudu prvního stupně o zamítnutí předběžného opatření potvrdit jako věcně správné nebo zrušit jako vadné. Změna rozhodnutí není zásadně možná, neboť porušuje rovnost účastníků řízení ve smyslu čl. 37 odst. 3 Listiny, což se stalo právě v této věci. Nařízení předběžného opatření odvolacím soudem totiž zatěžuje řízení úplnou absencí práva účastníků být slyšen, i možnosti právní obrany účastníka (otce) proti předběžnému opatření soudem druhého stupně – na rozdíl od navrhovatele (matky) a na rozdíl od situace, která by nastala, nařídil-li by předběžné opatření již soud prvního stupně.

24. Již výše uvedené vady jsou porušením ústavního práva nezletilé na spravedlivý proces a postačovaly by k vydání kasačního nálezu. Ústavní soud však s ohledem na citlivost souzené věci a vliv na budoucí život dítěte posoudil napadené usnesení také z pohledu dalších namítaných ústavních práv.

B. Nejlepší zájem dítěte

25. Článek 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte zní: „*Zájem dítěte musí být předním hlediskem při jakékoli činnosti týkající se dětí, ať už uskutečňované veřejnými nebo soukromými zařízeními sociální péče, soudy, správními nebo zákonodárnyými orgány.*“

26. V souzené věci byly obecné soudy povinny rozhodnout věc s ohledem na nejlepší zájem dítěte, který před tím byly povinny zjistit. Napadené usnesení odvolacího soudu je pouhým nezdařilým pokusem v tomto směru, neboť konfliktem rodičů stěžovatelky odůvodňuje odvolací soud dodatečný odklad povinné školní docházky dítěte (z jehož perspektivy je třeba celé řízení především vnímat), která představuje pro nezletilou zásadní událost v jejím životě. Byla na ni dlouhodobě připravována a pouze z důvodu neshody rodičů měla být navrácena do mateřské školy v průběhu školního roku, ačkoliv podle posudků a zpráv byla způsobilá nástup do první třídy zvládnout, což se i později v průběhu školního roku potvrdilo (viz zprávy ze základní školy v Olomouci). Odvolací soud především nezohlednil negativní dopady rozhodnutí na zájmy nezletilé, tj. řádné vzdělání a navázání vztahů s třídním kolektivem a kamarády. Odvolací soud nevzal při svém rozhodnutí v úvahu ani názor dítěte (rezignoval na jeho zjištění), které je nepochybně i ve věku šesti let schopno vyjádřit se k tomu, zda si přeje chodit do školy (k tomu srov. náleze ze dne 19. 12. 2017, sp. zn. II. ÚS 1931/17).

27. Měl-li odvolací soud v úmyslu ochránit nezletilou před negativními vlivy střídání dvou základních škol, neměl především rušit rozsudek nalézacího soudu ze dne 22. 2. 2017, č. j. 22 Nc 80/2013, svým usnesením ze dne 2. 8. 2017, č. j. 19 Co 115/2017-768, a měl řízení o změně péče v duchu apelačního principu „dotáhnout do

konce“, zvláště, rozhodoval-li měsíc před začátkem školního roku (nabízel se například výslech znalce, který již ve věci podával znalecký posudek, při jednání u odvolacího soudu). Dále mohl, když už rozhodnutí zrušil, a byl-li v tomto ohledu návrh otce i kolizního opatrovníka (viz usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 1. 12. 2017, č. j. 19 Co 253/2017-894), zavázat nalézací soud, aby předběžným opatřením svěřil nezletilou do výlučné péče jednoho z rodičů a určil jednu základní školu, do které bude dítě zatímne docházet. Uvedený postup by respektoval nejlepší zájem dítěte, kterému by bylo umožněno navštěvovat jen jednu školu, realizovat tak jeho právo na vzdělání, a naplňoval by ústavně právní požadavky kladené na rozhodování soudu ve věcech péče o nezletilé. Nelze akceptovat dodatečný odklad školní docházky jen proto, že nejprve rodiče, a poté soudy nebyly schopny (ani předběžně) včas poměry nezletilé upravit tak, aby se mohla řádně vzdělávat na základní škole v běžném režimu, tedy od šesti let věku.

C. Právo na ochranu soukromí

28. Článek 10 odst. 2 Listiny zní: *„Každý má právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého a rodinného života.“*

29. Nezletilá v ústavní stížnosti namítá, že by v důsledku napadeného usnesení a následného odkladu povinné školní docházky by přišla v průběhu školního roku o své spolužáky (kamarády), které znala již z mateřské školy, ztratila by také třídní učitelku, s níž si vybuodovala pozitivní vztah, a utrpí také její sebevědomí, protože se bude muset vrátit mezi děti do mateřské školy. V tomto ohledu Ústavní soud dlouhodobě zastává následující názor: *„Respektování soukromého života musí zahrnovat do určité míry právo na vytváření a rozvíjení vztahů s dalšími lidskými bytostmi. (...) Respektování takto pojatého rodinného života zahrnuje závazek státu jednat způsobem umožňujícím normální rozvoj těchto vztahů.“* (viz např. náleze ze dne 1. 3. 2000, sp. zn. II. ÚS 517/99). Ústavní soud proto uzavírá, že právem nezletilé, spadajícím pod ochranu soukromí, je také právo rozvíjet mezilidské vztahy se svými spolužáky (kamarády) a třídní učitelkou. Nezletilé útlého věku, navíc silně zatížené konfliktem rodičů, nelze bez dalšího ze dne na den obrátit život naruby a sdělit jí, že do školy již chodit nebude, ačkoliv na ní byla připravována a tři měsíce ji také dobře zvládala a že přijde o všechny spolužáky, protože rodiče nejsou schopni dohody ohledně její péče.

30. S ohledem na důsledky napadeného usnesení je nepochybné, že rozhodnutí odvolacího soudu je vůči nezletilé necitlivé a bylo jím porušeno její ústavní právo na ochranu soukromí podle čl. 10 odst. 2 Listiny.

D. Právo na vzdělání

31. Článek 33 odst. 1 Listiny zní: *„Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.“*

32. Nezletilá byla v průběhu roku 2017 řádně přijata do dvou základních škol a měla nastoupit do první třídy, což se i nakonec stalo. Základní školu v Brně navštěvovala do 5. 10. 2017, kdy bylo ve správním řízení rozhodnuto na podkladě napadeného usnesení o dodatečném odkladu povinné školní docházky nezletilé podle § 37 odst. 3 školského zákona, které přitom výslovně stanoví: *„Pokud se u žáka v prvním roce plnění povinné školní docházky projeví nedostatečná tělesná nebo duševní vyspělost k plnění povinné školní docházky, může ředitel školy se souhlasem zákonného*

zástupce žákovi dodatečně v průběhu prvního pololetí školního roku odložit začátek plnění povinné školní docházky na následující školní rok.“ Takové podmínky ale v nyní souzené věci nebyly splněny.

33. Předně z dikce výše citovaného ustanovení vyplývá, že o dodatečném odkladu (nahrazení souhlasu k němu), lze rozhodnout až po zahájení školního roku, je-li v jeho průběhu prokazatelně zjištěno, že dítě výuku zásadním způsobem nezvládá pro tělesnou a duševní nevyspělost. Nezletilá ovšem byla dne 10. 2. 2017 psycholožkou shledána za způsobilou nastoupit do základní školy a na tom se dosud nic nezměnilo (zprávy doložené matkou dokládají jen nevhodnost formy péče a střídání škol). Odvolací soud tedy nevzal v úvahu schopnost nezletilé se vzdělávat a s odkazem na spor rodičů jí právo na vzdělání upřel, uvedl-li navíc výslovně v napadeném usnesení: *„vydání předběžného opatření v tomto znění přitom matce umožní požádat ředitelku školy o odklad školní docházky podle § 37 odst. 3 školského zákona s argumenty, které jsou dostatečně podrobně vyjádřeny v odůvodnění tohoto rozhodnutí.*“ Takový přístup k právu nezletilé na vzdělání je mimo ústavněprávní rámec, neboť nerespektuje ani zákonné požadavky stanovené školským zákonem, natož článek 33 odst. 1 Listiny.

34. Jen díky postoji ředitelky Základní školy a Mateřské školy Olomouc – Nemilany, Raisova 1, která zodpovědně hájila nejlepší zájem nezletilé na získání vzdělání, navštěvuje nezletilá až do současné doby základní školu alespoň v Olomouci, dobře zde prospívá a patří k nejlepším žákům třídy, což bylo objektivně zjištěno. Tato skutečnost jen dále dokládá protiústavnost postupu odvolacího soudu i dalších zúčastněných orgánů. Postup ředitelky, který byl v souladu s čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte ve spojení s čl. 33 odst. 1 Listiny zaručujícím právo na vzdělání, musí být nadřazen rozhodnutím, která do práva nezletilé na její vzdělání přímo zasahují, a nelze ji za takový postup postihovat – naopak jej vyzdvihnout, neboť svědčí o tom, že je profesně na výši, na správném místě, jedná především v zájmu žákyně a nenechá se ovlivnit nezodpovědnou „válkou“ rodičů o dítě. Projevila tak cit pro věc a „zdravý rozum“, který Ústavní soud v této věci postrádá u většiny zainteresovaných institucí.

E. Důsledky nálezu Ústavního soudu

35. Vydáním nálezu se ruší usnesení, které bylo podkladem pro správní rozhodnutí o dodatečném odkladu povinné školní docházky, a je na místě zvážit, zda nejsou splněny předpoklady pro obnovu správního řízení ve smyslu § 100 odst. 1 písm. b) správního řádu. S ohledem na hrozící závažnou újmu v podobě vyřazení nezletilé ze studia na základní škole, se nabízí úvaha o odkladu vykonatelnosti správních rozhodnutí o dodatečném odkladu školní docházky postupem podle § 102 odst. 5 téhož zákona.

36. Ústavní soud ve svém nálezu sleduje nejlepší zájem dítěte, kterým je zajištění stálého prostředí, v němž by mohla nezletilá rozvíjet své vztahy v rodině, se spolužáky a vzdělávat se, což jí lépe pomůže udržet si odstup od probíhajícího konfliktu rodičů, kteří především sledují své vlastní zájmy, a dopady svého jednání na nezletilou si v lepším případě neuvědomují. Ústavní soud se vymezil vůči svévolnému postupu především odvolacího soudu, který nerespektoval zákonná práva nezletilé ani její práva ústavní.

37. Obecné soudy by měly zvážit, zda namísto řízení o nahrazení souhlasu otce s dodatečným odkladem školní docházky, by celou situaci nevyřešila zatímní úprava výlučné péče jednoho z rodičů s široce upraveným stykem druhého rodiče (viz nálezný dne 21. 11. 2017, sp. zn. IV. ÚS 1921/17). Nezletilá by tak mohla řádně dokončit první ročník v jedné základní škole, získat potřebnou jistotu a pevné zázemí do svého života. Důležitým vodítkem při dalším rozhodování ve věci péče soudu o nezletilou rovněž bude, jak rodiče budou respektovat tento nálezný, zda se zachovají v zájmu své dcery a umožní jí (mj.) pokračovat ve školní docházce.

VIII. Závěr

38. Ústavní soud uzavírá, že napadeným usnesením byla porušena ústavně chráněná práva nezletilé stěžovatelky, konkrétně právo na ochranu před neoprávněným zasahováním do soukromého života podle čl. 10 odst. 2, na vzdělání podle čl. 33 odst. 1 a právo na spravedlivý proces podle čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. čl. 37 odst. 3 a 38 odst. 2 Listiny, neboť obecný soud svévolným postupem upřel nezletilé její právo na spravedlivý proces a vzdělání (povinnou školní docházku) a neochránil její soukromí. Svým postupem v rozporu s nejlepším zájmem nezletilé nahradil odvolací soud předběžným opatřením souhlas otce s dodatečným odkladem povinné školní docházky, čímž byla nezletilá po absolvování téměř celého školního pololetí vyřazena ze studia na základní škole. Hrozí proto, že ztratí spolužáky, třídní učitelku a sebedůvěru, bude-li se muset vrátit zpět do mateřské školy, ačkoliv školní povinnosti dobře zvládá.

39. Na odvolacím soudu nově bude, aby bezodkladně zvážil, zda byly splněny podmínky pro potvrzení zamítavého rozhodnutí soudu prvního stupně či zda je nezbytné je zrušit; nesmí zároveň předběžným opatřením předjímat rozsudek o nahrazení projevu vůle otce. Při projednávání návrhu na vydání předběžného opatření by měl rozhodnout s ohledem na nejlepší zájem dítěte, kterému nelze upřít jeho ústavní práva, především právo na vzdělání. Obecné soudy by zároveň měly zvážit, zda nejsou splněné předpoklady pro nařízení předběžného opatření o výlučné péči jednoho z rodičů tak, aby nezletilá mohla navštěvovat základní školu v místě bydliště jednoho z nich.

40. Ústavní soud na základě výše uvedených důvodů ústavní stížnosti vyhověl a napadené usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 27. 9. 2017, č. j. 19 Co 195/2017-803, zrušil podle § 82 odst. 3 písm. a) zákona o Ústavním soudu, neboť jím byla porušena ústavní práva stěžovatelky podle čl. 10 odst. 2, čl. 33 odst. 1 a čl. 36 odst. 1 ve spojení s čl. čl. 37 odst. 3 a čl. 38 odst. 2 Listiny.

Poučení: Proti rozhodnutí Ústavního soudu se nelze odvolat.

V Brně dne 9. ledna 2018

Jan Musil
předseda senátu